

Analiza zadružnog sustava u 2014. godini

Ilda Stanojević¹

¹Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, Amruševa 8, Zagreb (ilda@hsz.t-com.hr)

SAŽETAK

Zadugarstvo kao oblik poduzetništva prisutno je u gotovo svim zemljama svijeta bez obzira na ekonomsko i društveno okruženje. Hrvatsko zadugarstvo tradicijom dužom od 150 godina prolazilo je različite periode, ali je jedno sigurno, opstalo je do današnjih dana. Analiza financijskog poslovanja zadružnog sustava i kretanja brojnosti članova i zaposlenika ukazuje kako je potrebno nastaviti intenzivno raditi na osuvremenjivanju postojeće zakonske regulative i edukaciji svih sudionika u tom procesu kako bi se zadružno poduzetništvo pokrenulo i prihvatilo kao socijalno i gospodarski održiv model. Uvažavajući 7 međunarodnih zadružnih načela (otvorenost, demokratsko upravljanje članova, gospodarska aktivnost članova, autonomnost zadruga, međusobna suradnja sa zadrugama, edukacija zadrugara i briga za lokalnu zajednicu) možemo reći da je zadugarstvo dio poduzetništva u kojemu profit nije glavni i jedini cilj, nego briga za člana zadruga i lokalnu zajednicu, a što u konačnici daje veći doprinos društvu u cjelini.

Ključne riječi: zadugarstvo, analiza poslovanja, međunarodna zadružna načela, pravni okvir

UVOD

Prema podacima International Co-operative Alliance - ICA-e, najveće svjetske nevladine organizacije, u cijelom svijetu ima oko milijardu članova zadruga. Najviše je članova zadruga u SAD-u: 256 milijuna u 30.000 zadruga. Među 300 najvećih zadruga u svijetu, najveći udio pripada poljoprivrednim zadrugama. U Europi, u 250.000 zadruga koje se bave različitim djelatnostima, ima 160 milijuna zadrugara i 5,4 milijuna zaposlenika.

U Hrvatskoj, koja ima tradiciju dužu od 150 godina, ne možemo na žalost govoriti

o tako razvijenom sustavu. Dijelom zbog povijesnog naslijeđa, a dijelom zbog zakonske regulative koja često ne ide u prilog zadružnom poduzetništvu te zbog loše informiranosti onih koji bi trebali sudjelovati u poboljšanju zadružnog sustava. Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, kao javna ustanova koja usklađuje i zastupa interese zadruga, zadružnih saveza i drugih fizičkih i pravnih osoba koje na odgovarajući način unapređuju i promiču zadugarstvo, sudjeluje u praćenju, unapređivanju i razvoju zadruga i zadugarstva u cjelini. Redovitim praćenjem rada zadruga, financijskih podataka i brojčanim stanjem

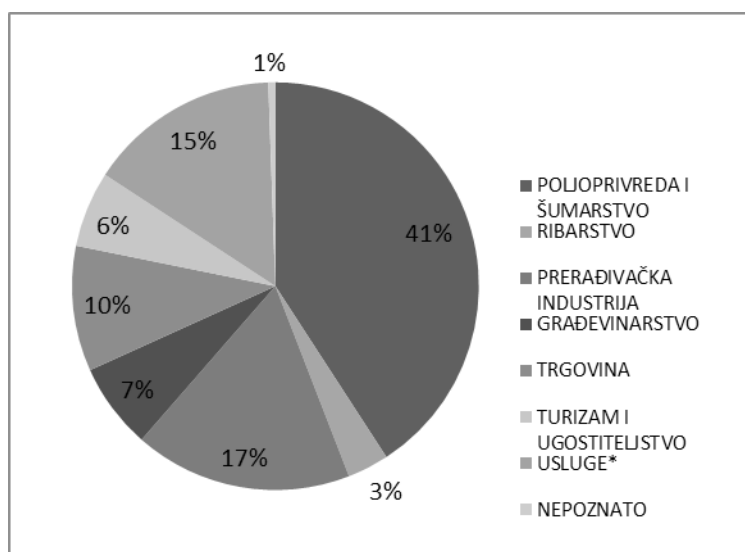
zadugara i zaposlenih, Centar provodi analizu stanja u hrvatskom zadrugarstvu i temeljem toga predlaže mjere za razvoj zadruga. U tekstu su obuhvaćene analize i neki od prijedloga za unapređenje zadružnog poduzetništva.

MATERIJAL I METODE

Korišteni su podaci Evidencije zadruga i zadružnih saveza, Hrvatskog centra za zadružno poduzetništvo i financijska izvješća FINA-e za 2014. godinu (stanje na datum 31.12.2014.), temeljem kojih je napravljena analiza stanja u hrvatskom zadrugarstvu.

REZULTATI I RASPRAVA

Prema središnjoj Evidenciji zadruga i zadružnih saveza koju vodi Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, a sukladno Pravilniku o evidenciji zadruga i zadružnih saveza (NN 95/14.), u Hrvatskoj je na dan 31.12.2014. evidentirano 1.247 zadruga, koje okupljaju 21.622 zadrugara i zapošljavaju 2.730 radnika. Prema važećoj Odluci o Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti – NKD 2007. zadruga su dužne dostaviti Centru evidenciju o svojim djelatnostima i sektoru poslovanja. Navedena klasifikacija jasno pokazuje kako su u Hrvatskoj najbrojnije poljoprivredne zadruga (41%), nakon čega slijede prerađivačke zadruga

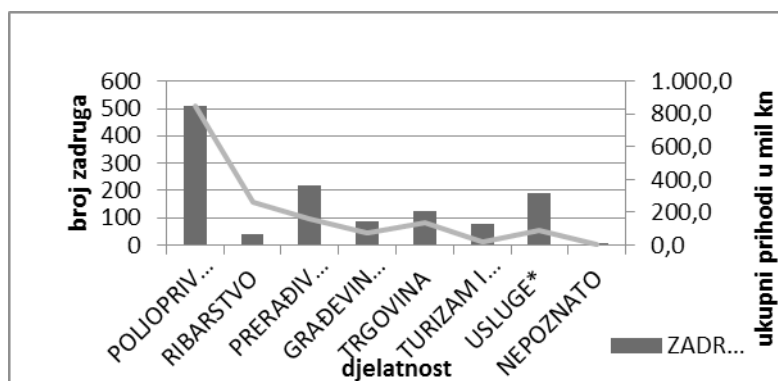

Grafikon 1: Broj zadruga po djelatnostima u 2014. godini

(17%) od kojih većina uglavnom prerađuje poljoprivredne proizvode svojih zadrugara, a mnoge i nose naziv poljoprivredne zadruga.

Takva je struktura zadruga očekivana s obzirom da su najstarije zadruga u Hrvatskoj, od kojih mnoge i danas uspješno posluju, bile upravo poljoprivredne zadruga. Sljedeće po

brojnosti su zadruga koje se bave trgovinom 10%, zatim slijede građevinske zadruga 7% te zadruga u sektoru turizma i ugostiteljstva 6%. Brojčano najmanji sektor uključuje ribarske zadruga kojih ima ukupno 3%, odnosno 41 ribarska zadruga.

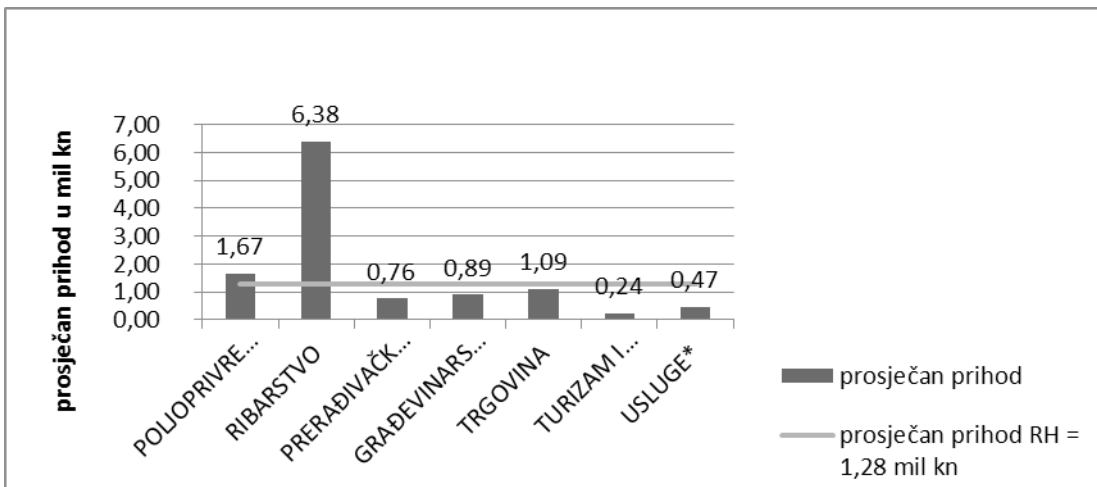
Grafikon 2: Broj zadruga i ukupni prihodi prema djelatnostima 2014. godini

Kada gledamo ukupne prihode koje zadruge ostvaruju obzirom na sektor proizvodnje, očekivano, poljoprivredne zadruge ostvaruju najveće ukupne prihode, odnosno 847,5 milijuna kuna. Ribarske su zadruge, kojih u sustavu brojčano ima najmanje, ostvarile ukupan prihod od 261,6 milijuna kuna ili ako prikazemo prosječne prihode po sektorima u odnosu na ukupni prosječni prihod u zadrugarstvu, ribarske zadruge su vodeće i premašuju višestruko taj prosjek (prikazano u grafikonu 3). Ribarske zadruge u posljednjih 4-5 godina pokazuju izraziti rast, kako u ukupnim prihodima tako i u stvaranju imovine zadruga. S obzirom da je 2010. godine donesen Pravilnik o ribarskim zadrugama (NN 48/10), temeljem kojega Ministarstvo poljoprivrede priznaje ribarske zadruge te takvim priznatim zadrugama temeljem Pravilnika o dodjeli potpore ribarskim zadrugama iz godine u godinu sufinancira njihov rad, za pretpostaviti je da je taj oblik stimuliranja zadruga koje posluju temeljem Pravilnika o priznavanju ribarskih zadruga doprinio njihovom razvoju i ozbiljnijem pristupu udruživanja ribara u pravni subjekt – zadrugu. Potvrda toga je da je od 41 ribarske zadruge njih 19 priznato od strane Ministarstva poljoprivrede i one ostvaruju 97% od ukupnog prihoda ribarskih zadruga. Naime, prema Pravilniku o ribarskim zadrugama (NN

48/10) određeni su uvjeti po kojima zadrugari moraju poslovati putem zadruga kao npr. ostvarenje najmanje 60 ribolovnih dana u godini, ukupno prodana količina ribe preko zadruga u iznosu od 20% u prvoj godini nakon priznanja te 80% u drugoj godini i svake sljedeće godine i sl. Zadovoljavanjem uvjeta poslovanja iz navedenog Pravilnika zadruge stječu pravo na bespovratnu potporu koju dodjeljuje Ministarstvo poljoprivrede. Ovo je mjera koja je zasigurno potakla rast i razvoj ribarskih zadruga i dovela ih u poziciju najuspješnijeg sektora u hrvatskom zadrugarstvu. Određivanjem uvjeta, licenciranjem zadruga koje zadovoljavaju predviđene kriterije da bi mogle koristiti posebne potpore namijenjene zadrugarstvu su već i u Europi isprobani modeli uspješnog poslovanja zadruga. Naravno, nužan je sustav transparentnosti poslovanja i uspostave zadržne revizije koja će doprinijeti ostvarivanju ekonomskih koristi na osnovu aktivnog sudjelovanja članova u poslovanju sa zadrugom (Nedanov i suradnici, 2012). Poljoprivredne zadruge su, kako je vidljivo iz već navedenog, najbrojnije u zadržnom sustavu Republike Hrvatske. Mnoge od njih posluju duže od jednog stoljeća (PZ Komiža na Visu, PZ Bol na Braču, PZ Kuna na Pelješcu i još niz drugih) i potvrđuju kako su zadruge otporne na različita društveno-politička

uređenja i ekonomske krize kroz koje su prošle tijekom svojeg postojanja. I danas, ove „stare zadruge“ predstavljaju najdominantniji oblik organiziranja pojedinačnih poljoprivrednih proizvođača u Hrvatskoj. Prerađujući sirovine

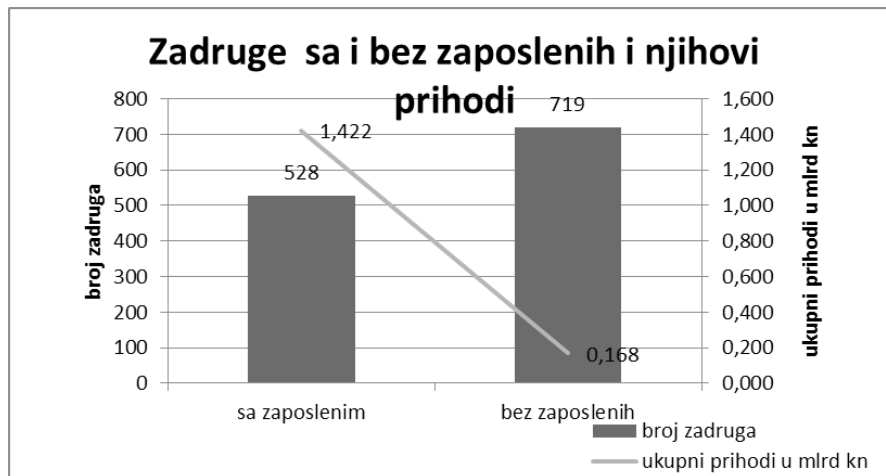
svojih zadrugara stvaraju se finalni proizvodi visoke kvalitete, s kojima ravnopravno konkuriraju na tržištu (maslinovo ulje PZ Marina, vino PZ Dingač, PZ Putniković...).

Grafikon 3: Prosječni prihodi prema djelatnostima 2014. godini

Kod analize rada zadruga i praćenja njihove uspješnosti, osim broja zadrugara koji u Hrvatskoj prosječno po zadruzi iznosi 16 članova, dok je u Europi to i do 700 članova, (<https://coopseurope.coop>) nažalost, u

hrvatskom je zadrugarstvu zaposlenost na razini manjoj od 0,2% u ukupno radno aktivnom stanovništvu, dok se u europskim zemljama ta brojka kreće od 2-5% pa i više (Babić i Račić, 2011.).

Grafikon 4: Zadruge sa i bez zaposlenih i njihovi prihodi u 2014. godini

Naime, 58% ukupnog broja zadruga u RH nema niti jednog zaposlenog, dok 42% zadruga imaju 1 ili više zaposlenih te ostvaruju 95% ukupnog prihoda svih zadruga. Postavlja se pitanje, koliko zadruga može voditi ozbiljno poslovanje ako nema profesionalno zaposlenog djelatnika, osobito kada govorimo o sektoru prerađivačke industrije i plasmanu zadružnih proizvoda na tržište. Cilj uspješnosti zadružnog poslovanja je imati što više proizvođača, zadrugara koji plasiraju svoje proizvode i usluge u zadrugu, radi daljnje prodaje, prerade i zajedničkog plasmata na tržište. Naravno da je za to potrebna profesionalna osoba koja ima kompetencije za takav proces, a istovremeno je dobro upoznata s posebnostima funkcioniranja zadruga koje posluju u skladu s međunarodnim zadružnim načelima. Zadruga je pravna osoba koja predstavlja gospodarski subjekt. Po definiciji zadruga i po zadružnim načelima, zadruga mora objedinjavati ekonomske i socijalne interese zadrugara jer jedino tako može opstati na tržištu. Vrijednost zadružnog oblika poslovanja je upravo u tome da uz gospodarske ciljeve vodi brigu i o socijalnim interesima zadrugara čime posredno stvara dobrobit za lokalnu zajednicu u kojoj zadruga posluje. Osnivanje zadruga i njeno poslovanje mora biti izraz zajedničkih interesa njenih članova. U protivnom, događa se upravo situacija koju trenutno imamo u hrvatskom zadrugarstvu, a to je da postoji veliki broj zadruga koje nemaju gospodarsku aktivnost i zadrugari nisu uključeni u rad zadruga.

Svi navedeni brojevi i pokazatelji predstavljaju trenutno stanje u hrvatskom zadrugarstvu.

Osim analize kvantitativnih pokazatelja nužno je uzeti u obzir da postoje i poteškoće koje su vezane uz pravni okvir koji nije u potpunosti stvorio uvjete za razvoj zadrugarstva kakav

postoji npr. u Italiji, Španjolskoj, Danskoj ili nekim drugim zemljama u kojima je naročito poljoprivredno zadrugarstvo na vrlo visokoj razini. Naši zakoni nakon osamostaljenja RH ne prepoznaju model zadrugarstva kao oblik poduzetništva koji osim ekonomskih prednosti donosi i druge oblike koristi za lokalnu zajednicu i društvo u cjelini. Pa tako npr. prema članku 37., stavak 2. Zakona o zadrugama (NN 34/11, 125/13 i 76/14) zadruga imaju obvezu reinvestiranja dobiti od 20% pri čemu isto nije priznato kao porezna olakšica prema važećem Zakonu o porezu na dobit (NN 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13 i 143/14), dok se trgovačka društva na reinvestiranu dobit oslobađaju navedenog poreza. Prilikom stečajnog postupka ili postupka likvidacije sva zadružna imovina ne može se raspodijeliti zadrugarima, već ostaje u rukama jedinica lokalne samouprave koja preuzima tu imovinu i prenosi ju postojećoj ili novoosnovanoj zadrugi koja se planira baviti istom ili sličnom djelatnošću (Zakon o zadrugama, NN 34/2011, članak 47.). Bankarski sektor nema apsolutno nikakvog razumijevanja za zadružni sektor pa se često događa da za jamstva za poslovne kredite zadruga banke traže i jamstva pojedinačnih zadrugara na njihovu privatnu imovinu. Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN 80/08, 94/09, 121/10, 25/12, 118/12, 12/13 i 153/13) regulira da Zavod za zapošljavanje prestaje voditi osobu kao nezaposlenu u evidenciji ako je osoba član zadruga, što otežava, zapravo onemogućava, osnivanje potrošačkih zadruga u kojima zadrugari ne rade, nego samo koriste usluge zadruga.

Među glavnim ograničavajućim čimbenicima je svakako niska razina educiranosti i slaba informiranost hrvatskog društva o vrijednostima zadružnog oblika poduzetništva na svim razinama – od kreatora

zakonodavnog okvira do onih koji bi te zakone morali provoditi, obrazovnih institucija koje bi zadrugarstvo trebali uvrstiti u programe kroz formalno i neformalno obrazovanje pa do samih zadrugara koji vrlo često nisu upoznati sa svim prednostima i nedostacima koje im zadrugarstvo donosi.

ZAKLJUČAK

Pregledom prikazanog stanja u hrvatskom zadrugarstvu, kao zaključak, nameću nam se zadaci koje bi Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, kao krovna institucija zadužena da štiti interese zadruga, trebao provoditi u svrhu poboljšanja sustava. Prvenstveno je potrebno uskladiti Zakon o zadrugama (NN 34/11, 125/13. i 76/14) s drugim zakonima koji bi prihvatili zadružno poduzetništvo i njegove posebnosti. Smanjivanje administrativnih barijera u svakom bi slučaju dijelom pokrenulo prihvaćanje modela zadrugarstva kao poželjnog oblika poslovanja kao što je to u većini europskih zemalja. Promocija već postojećih i novostvorenih zadružnih proizvoda kroz međunarodnu oznaku COOP povećala bi vrijednost tih proizvoda ukazivanjem na činjenicu da su proizvedeni u zadrugarstvu, kao socijalno osviještenom obliku poduzetništva.

I na kraju, iako je to početak svakog uspješnog posla, edukacija koja mora biti primijenjena na svim razinama – od učeničkih zadruga u osnovnim školama, do svih drugih oblika formalnog i neformalnog obrazovanja za odrasle.

Zadrugarstvo kao model poduzetništva pokrenut je još 1844. godine u Velikoj Britaniji i od onda do današnjih dana rasprostranjen je diljem cijelog svijeta u različitim društvenim i ekonomskim okruženjima. Njegov budući razvoj je neupitan, a naše je da se uključimo

u trendove modernog zadrugarstva kakve pozanju zapadnoeuropske zemlje i na taj način uklonimo sve barijere koje usporavaju njegov razvoj u Hrvatskoj.

LITERATURA

Babić, Z., Račić, D (2011). Zadrugarstvo i socijalna ekonomija u Hrvatskoj. Hrvatski savez zadruga, Zagreb.

Nedanov, A., Žutinić, Đ., Mihić, I. (2015). Revizija u zadrugarstvu i zadružnom poduzetništvu. Proceedings . 50th Croatian and 10th International Symposium on Agriculture . Opatija . Croatia: 119.–123.

Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo: Analiza zadrugarstva u RH, dostupno na <http://www.zadruga.hr/>

Coopseurope: dostupno na <https://coopseurope.coop/>

International Cooperative Alliance: dostupno na <http://ica.coop>

Zakon o zadrugama („Narodne novine“, broj 34/11, 125/13. i 76/14)

Zakon o porezu na dobit („Narodne novine“, broj 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13 i 143/14)

Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Narodne novine“, broj 80/08, 94/09, 121/10, 25/12, 118/12, 12/13 i 153/13)

Pravilnik o ribarskim zadrugama („Narodne novine“, broj 48/10.)

Business analysis of Croatian cooperative movement in 2014

ABSTRACT

Cooperatives, as a form of entrepreneurship, are present in almost every country all over the world regardless of their economic or social environment. Croatian cooperative movement is known for its 150 year long tradition and although it went through difficult periods, it has survived till today. The analysis of cooperative business, number of cooperative members and employees indicates that it is necessary to work on the modernization of existing legislation and the education of all participants in this process, so that cooperative movement can be initiated and accepted as a socially and economically sustainable model. Considering seven international cooperative principles (voluntary and open membership, democratic member control, member economic participation, autonomy and independence, education, training and information, cooperation among cooperatives and concern for community), we can say that cooperatives are the part of entrepreneurship where profit is not the main and only goal, but the care for cooperative members and concern for local community, which ultimately gives greater contribution to society as a whole.

Keywords: cooperative movement, business analysis, international cooperative principles, legal framework